

Landschappelijk

Winter in het demonstratiegebied van het Informatiecentrum van de VNC

Vooraankondiging

Nationaal Kampioenschap Maasheggenvlechten

Op 14 maart 2010 wordt voor het vijfde achtereenvolgende jaar in de gemeente Boxmeer het Nationaal Kampioenschap Heggenvlechten gehouden. Met recht heeft deze gemeente het Maasheggen-landschap als oudste cultuurlandschap van Nederland omarmd. Met het Nationaal Kampioenschap Heggenvlechten heeft ze iets zeer unieks in huis gehaald. Nergens in Nederland is zo'n groot en ontroerend schouwspel te bewonderen op het gebied van cultuurlandschap. Tal van heggenvlechtteams strijden om de eer en, als het even kan, om de Gouden Hiep.

verder lezen op volgende pagina

Kweekt Staats- bosbeheer bonsais?

Lees verder op pagina 6

De Rabobank, gemeenteraden, ja, zelfs de burgemeesters van de Maasdorpen werpen zich op het eeuwenoude ambacht van heggenvlechten. Jaarlijks groeit ook het aantal buitenlandse deelnemers, uit België, Groot-Brittannië, Ierland, Duitsland en Frankrijk. Geen wonder dat de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap (VNC) op geen van de tot nog toe gehouden kampioenschappen ontbrak, en ook in 2010 zijn we van de partij. Dan hebben we een feestelijk paviljoen met streekeigen eten en drinken en onder andere een tentoonstelling met hedendaagse landschapskunst uit het Maasheggengebied zelf.

Dit alles in een middeleeuwse sfeer, gevormd door figuranten uit de miniaturen van de gebroeders van Limburg. Deze beroemde miniatuurschilders uit de middeleeuwen

Knotbomen en 'gevechten' op de beroemde miniaturen van de gebroeders van Limburg.

hebben ook enkele prachtwerken gemaakt die uitvergroten het cultuurlandschap tonen, met knotbomen en 'gevechten' (gevlochten heiningen).

De VNC wil graag een bijdrage leveren aan dit feestelijke lustrum en nodigt al haar leden uit het Nationaal Kampioenschap te bezoeken. De entree is gratis, en speciaal voor u als

lid van VNC hebben we een consumptiebonnetje toegevoegd op deze pagina.

Op 14 maart staan onze medewerkers de hele middag voor u klaar. Ook zullen er enkele excursies door het Maasheggenlandschap gehouden worden.

Wij hopen u daar te ontmoeten!

Nationaal Kampioenschap Maasheggenvlechten

- **14 maart 2010 van 12.00 - 16.00 uur**
- **Oeffelt (gemeente Boxmeer)**
- **Entree: gratis**

In Oeffelt wijst de bebording u de weg naar parkeergelegenheid en de heggenvlechtlocatie.

Consumptiebonnetje

goed voor 1 consumptie; in te leveren in het paviljoen van Vereniging Nederlands Cultuurlandschap

Europese cultuur van heggenvechters

Natuurlijk er zijn veel werkwijzen die alle Europeanen met elkaar gemeen hebben. Sinds de oudheid bouwen ze aan heiligdommen, variërend van steencirkels, hunebedden en menhirvelden tot tempels en kerken. Huizen hebben schoorstenen, deuren en ramen. Domweg omdat het voor iedereen handig is. Het zal na eeuwen succesvolle toepassing bij niemand opkomen om het anders te gaan doen. Nogal wiedes, hoor ik u zeggen.

Vlechtspoor middenin de Middellandse Zee (Menorca, Spanje)

En heggenvlechten dan? Waar deden ze dat in Europa? Nou, het zal u verbazen: vrijwel overal. Niet alleen in Nederland, Engeland of België. Nee, ook op de ver in zee gelegen eilanden op de Azoren, halfweg tussen Amerika en Europa, tot op de Balearen, midden in de Middellandse Zee, kom je gevlochten heggen tegen. Zelfs in Italië in Toscane en in Roemenië. En dan heb je zogenoemde heggenwallen waarin het hout wordt 'geknikt' in

Sleeswijk-Holstein en Denemarken. De wal- len worden gelegd, getuind, gevlochten en geleid. Wat verticaal omhoog wil groeien, wordt in horizontale richting gedwongen. Hout schiet op uit snedes en wonden, op- nieuw verticaal, om dan weer opnieuw hori- zontaal gelegd, gevlochten en geleid te wor- den, net zolang totdat de haag zowel hori- zontaal als verticaal zijn gelederen heeft ge- dicht tegen wild en vee.

Probeer de wereld eens te zien zonder prik- keldraad en gaas. Ga eens een kleine eeuw terug in de tijd. Toen werd alles omheind, af- geperkt en behaagd. Daarbinnen voelde me- nigeen, waaronder vee en wild, vogels en in- secten, zich behaaglijk tegen weer en wind. Het ijzeren doorndraad kan in niets aan heg- gen tippen.

Vlechtspoor op de Azoren, Portugal

Vlechtspoor in Sleeswijk-Holstein

Vlechtspoor in Toscane, Italië

‘Wordt dit uw nieuwe uitzicht?’

Soms geloof je je ogen niet.

Zelfs als je in Zuid-Limburg, een Nationaal Landschap, in een van de kleine kerkdorpjes geboren was, kon je het wel schudden om daar ooit zelf een woning te bezitten. Deze kleine dorpjes lagen vroeger schilderachtig mooi in het landschap. Vakwerkhuisen, gemaakt van duurzame materialen als vuursteen, natuursteen en mergel en binnen Nederland uitsluitend daar te bewonderen.

Streekeigener is nauwelijks denkbaar. Veel liet men verpauperen en werd vervangen door fantasieloze bouw die je overal in Nederland kunt aantreffen. Asfaltpapierdaken en vierkante bunkerbouw, vreemde steenkleuren, tropisch hardhout, aluminium en plastic. Verre van duurzaam en smaakvol, en totaal niet streekeigen. Vanaf de jaren zestig werden deze bungalows tussen de boerenhoeves en middeleeuwse carréboerderijen geplaatst. Ze regen zich aaneen tot lintbebouwing en namen bezit van hoogstamboomgaarden en huiskavels rond de boerendorpen. In de jaren negentig verscheen ook hier de ‘Witte Schimmel’, die veelal letterlijk uit witte of witgeverfde stenen bestond. Trespa, plastic raamkozijnen en steeds meer rolluiken dringen vanuit België en Duitsland dit stuk Nederland binnen.

Het heuvelland werd Nationaal Park, dus van alle Nederlanders. Net zoals Texel niet langer alleen van de Texelaars is of de Friese wouden niet meer alleen aan de Friezen behoren. Maar dan blijkt dat u – wanneer u daar rondrijdt – er ook mag komen wonen: grote borden met mooie vergezichten over heuvels en dalen aan de randen van dorpen bieden u aan: ‘Kom wonen op een van de mooiste plekjes van Zuid-Limburg’ of ‘Wordt dit uw nieuwe uitzicht?’

Nieuwbouw in Nationaal Landschap Zuid-Limburg.

Uit alles blijkt dat hier de buitenstaander wordt aangesproken, niet de dorpen zelf. Hoe zich dit verhoudt met het Migratiesaldo nul (wat voor alle Nationale Landschappen geldt) en hoe dit samenhangt met het sterk vergrijzende Zuid-Limburg, is niet duidelijk.

Op de ontwerpen op de borden zijn streekeigen bouwstijlen en het gebruik van streekeigen bouwmaterialen niet terug te vinden. En dat ondanks dat er nu sprake is van een Nationaal Landschap. Het zal de kwaliteit van het Nationaal Landschap niet ten goede komen en de verrommeling alleen maar versterken.

Foto's deze pagina: KNNV Zwolle

Veel Nationale Landschappen, die verbijzonderd zijn ten opzichte van overige landschappen, worden gekenmerkt door vaak eeuwenoude verkavelingspatronen, die niet zelden terugvoeren naar de incultuurbrenging van zo'n gebied. Kronkelige sloten, soms ook verrassend kaarsrecht, heggen en houtwallen, greppels en dijkjes: ze vormen in de moderne agrarische bedrijfsvoering vanzelfsprekend een belemmering. Kavels moeten groter groeien met de bedrijven, die steeds meer op eigen kracht zonder overheidssubsidie moeten concurreren op de wereldmarkt. Het zou rechtsongelijkheid betekenen wanneer boeren in Nationale Landschappen die noodzakelijke schaalvergroting niet mogen doorvoeren (zoals dempen van sloten, en weghalen van heggen of houtwallen), terwijl net over de grens buiten het Nationale Landschap dit wel mag of kan. Om dan toch die kernwaarde en leesbaarheid van het landschap in Nationale Landschappen (grotendeels) te behouden, is dus goud geld nodig om de boeren in Nationale Landschappen in staat te stellen op een andere wijze te overleven als daarbuiten. Ze moeten ook (gratis) geholpen worden om de streekeigenheid van boerenerven, opstallen, veldhekken en landschapselementen te waarborgen. Waarschijnlijk vindt u dit logisch als u dit leest. Maar ministers en politici bij het rijk en de provincie hebben die logica niet. Zij trekken slechts 'machteloze' grenzen op de kaart, en bewijzen het Nederlandse cultuurlandschap lippendienst. Er is jaarlijks een belachelijk laag bedrag beschikbaar voor Nationale Landschappen: per Nationale Landschap ongeveer € 600.000,-.

De VNC heeft de betrokken drie ministeries en het provinciehuis, alsmede de Rijksadviseurs voor Landschap en Erfgoed om opheldering en om hun visie gevraagd. We zijn benieuwd hoe verhelderend de antwoorden zullen zijn.

Hier in Nationaal Landschap IJsseldelta zijn sloten gedempt: het landschappelijk patroon vervaagt.

Wist u dat ...

- het mogelijk is ons blad *landschappelijk* digitaal te ontvangen in plaats van per briefpost?
- u ons door even een e-mail te sturen aan [info@nederlandscultuurlandschap](mailto:info@nederlandscultuurlandschap.nl) kunt laten weten dat u ons blad voortaan digitaal wilt ontvangen?
- u ons door een e-mail te sturen aan [info@nederlandscultuurlandschap](mailto:info@nederlandscultuurlandschap.nl) ook kunt laten weten wanneer u de *landschappelijk* niet meer wilt ontvangen?
- betaling per acceptgiro ons (door de drukkosten, bankkosten en postzegels) aanzienlijk meer kost dan een automatische afschrijving?
- wij, wanneer u ons machtigt het lidmaatschapsgeld automatisch af te schrijven, uw geld daarom *volledig* kunnen gebruiken ten behoeve van het landschap?
- u ons per e-mail (aan [info@nederlandscultuurlandschap](mailto:info@nederlandscultuurlandschap.nl)) kunt vragen u een machtigingskaart toe te sturen?

Kweekt Staatsbosbeheer bonsais?

In de Ruilverkaveling Mergelland West heeft de voorganger van de VNC, de vereniging Das&Boom, de toenmalige minister van Landbouw, Gerrit Braks, ertoe bewogen de grote lengtes aan te rooien en heggen ergens in het heuvelland te laten terugkeren. In de Ruilverkaveling werd ervoor gekozen 100 kilometer heggen aan te planten op de (nieuwe) grenzen van de eigendommen van Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en het Limburgs Landschap. Een veilige plek en een mooie afbakening tussen het zachte oorspronkelijke landschap en het harde productielandschap.

Wie nu denkt dat deze heggen – waarin al het door de ruilverkaveling verjaagde leven een heenkomen kon zoeken – door de natuur- en landschapsorganisaties liefdevol werden aanvaard, beheerd en gekoesterd, heeft het mis.

De Landinrichtingsdienst had de ruimte voor de heggen erg krap bemeten: het prikkeldraad kwam te dicht op de heg te staan, waardoor de koeien van Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en het Limburgs Landschap van meet af aan de jonge boompjes begonnen aan te vreten en deze kort en klein hielden.

De Landschapswacht schouwde in 2003, 2004 en 2005 Zuid-Limburg en stelde het

wanbeheer van de heggen aan de kaak. Natuurmonumenten en in iets mindere mate Limburgs Landschap trokken zich deze kritiek aan en zijn begonnen het prikkeldraad verder van de heggen af te plaatsen, waardoor de vraat door vee is opgehouden en de heggen nu kunnen uitgroeien boven bonsaiformaat. Maar Staatsbosbeheer blijft horende doof en ziende blind, of denkt dat er met bonsais meer te verdienen valt voor de biodiversiteit dan met gezonde gevarieerde heggen die de gebieden van Staatsbosbeheer omringen.

Je vraagt je af welk belang met dit beheer gebaat is. En wat er nu voor nodig is om Staatsbosbeheer het goeie voorbeeld te laten geven. In de Maasheggen is deze organi-

satie een van de hoofdsponsors van de Nationaal Kampioenschap Heggenvlechten, maar stroomopwaarts langs diezelfde Maas is ze vergeten wat een heg is, waartoe die dient en hoe belangrijk heggen zijn voor het landschappelijk schoon en de biodiversiteit.

Aan een van de gebieden van Staatsbosbeheer, waar de heggen niet groot mogen worden (links van de rode stippellijn), grenst een particulier terrein waar met de grootst mogelijke liefde en zorg heggen en knotbomen zijn aangeplant en worden beheerd. ▼

▲ Bij SBB raken de overwegend kale graften overwoekerd met de reuzenberenklauw, een exoot.

Klimaatverandering vernielt meer dan je lief is

De laatste wetenschappelijke berekeningen, gepresenteerd aan de Club van Rome, waarvan naast Ruud Lubbers en Gorbatsjov ook onze vorstin lid is, wijzen erop dat de nieuwste resultaten neigen naar de worst-casescenario's, in plaats van naar de mildere scenario's waar meestal rekening mee gehouden wordt.

Hoe dan ook: ik heb er geen verstand van, maar ik heb wel de kaartbeelden van de toekomstige wereld bestudeerd, waarin Groenland ijsvrij is en wij daardoor verre van watervrij. Er zal mogelijk met behulp van damwanden en heel sterke gemaal-pompen nog een historische stad als welderfgoed bewaard blijven, denk ik, en dat zal Amsterdam wel worden. Maar onze vorstin en de haar opvolgende oranje-zul-len – die, naar ik stellig hoop, nog lang en gelukkig leven – niet bijgezet worden in de Nieuwe Kerk in Delft. O nee. Waar het gebouwde erfgoed nog mag rekenen op eni-

ge redding door gedeeltelijke oververhuizing naar het hoge droge Openlucht Museum bij Arnhem, daar vist het landschap meestal net achter het net. Onze mooie droogmakerijen en de veenweidepolders: het hele Groene Hart wordt tweeduizend jaar in de tijd teruggezet, naar zee en slikken.

Dit geldt overigens ook voor vrijwel geheel Friesland, Zeeland, Groningen en delen van Drenthe, Overijssel, Gelderland en Utrecht. Denk je eens in hoeveel waardevol cultuurlandschap daarmee tot zilte blubber wegzakt!

En dan moeten die pakweg 7,5 miljoen landgenoten, nog voor de echte vergrijzing begonnen is, opnieuw aan een nieuwe woning geholpen worden. En dat binnen de ernstig gekrompen rijksgrens. Ik probeer me voor te stellen wat hier in het oosten overblijft aan coulissenlandschap, heuvel-

land, bossen en landgoederen als bij alle steden en dorpen nog eens 3,5 miljoen woningen moeten worden gebouwd. En dan heb ik het nog niet eens over de herziening van de infrastructuur en de delfstoffenwinning die nodig zijn om dit alles mogelijk te maken. Ik besef maar al te goed dat er, na-dat de klimaatverandering haar effecten heeft doen gelden, van ons landschap niets over zal zijn.

Jaap Dirkmaat, directeur

Mooi gebouwd

Jugendstil en Amsterdamse School: bouwstijlen uit een kortdurende periode in het verleden die in al onze steden en middelgrote dorpen wel exemplarische gebouwen of soms zelfs hele straten of wijken hebben opgeleverd. Na die periode kwam de nieuwe zakelijkheid. En de wederopbouwarchitectuur, die wel zakelijk móést zijn omdat er snel en goedkoop gebouwd moest worden.

Maar waarom laten we onze samenleving niet eens een typische en herkenbare bouwstijl uit onze tijd na? Eentje waarvan iedere stad of behoorlijk dorp wel een representatief voorbeeld (een gebouw, of zelf een hele straat of wijk) kent? Zoiets lijkt er te zijn gekomen met het 'organisch bouwen'. Wie kent niet het Gasunie-gebouw in Groningen of de ING-bank in Amsterdam-Zuid? Er staat zelfs een hele woonwijk in Heemskerk.

Maar zoals zo vaak blijken 'nieuw' en 'eigentijds' relatieve begrippen, ook in de architectuur. Het organische bouwen maakte in het

begin van de vorige eeuw namelijk ook al een bloeiperiode door. Duitsland kende toen het expressionistisch bouwen: gebouwen, geïnspireerd op Rudolf Steiners antroposofie. In Barcelona had je Antoni Gaudi. Er werd al organisch gebouwd in de periode tussen de Jugendstil en de Amsterdamse School. Over Amsterdamse School gesproken: in Bergen staat een spiksplinternieuw winkelcomplex in deze bouwstijl.

Eigentijds en retro tegelijk dus. Uiteindelijk gaat het erom waar we ons lekker bij voelen.

Het spiksplinternieuwe winkelcomplex in Bergen.

Organisch gebouwde wijk in Heemskerk, aan de Padacker.

Informatiecentrum

Rond de feestdagen is het Informatiecentrum van de VNC geopend op woensdag 23, zondag 27 en woensdag 30 december, en zondag 3 januari, van 10.00 uur tot 17.00 uur.

Foto: Jaap Dirkmaat

Kerstactie 2009 Restaureer mee met de Landschapswacht!

Het is dankbaar werk om landschappelijk erfgoed te redden; de afgelopen jaren heeft de Landschapswacht van de VNC ruim honderd karakteristieke landschapselementen door heel het land opgeknapt, variërend van eeuwenoude heggen langs de Maas en de IJssel, tot zeldzame graften in Gelderland.

Volgens sommigen een druppel op de gloeiende plaat, maar wij denken daar uiterst pragmatisch over: wat gered is, is gered en kan er weer 20 jaar of meer tegen.

Graag zouden wij doorgaan met deze werkzaamheden op het boerenland, want de nood is groot en onze handen jeuken om waardevolle landschapselementen te behoeden van de ondergang en deze te restaureren.

Over enkele dagen valt de Kerstactie bij u in de bus, die dit jaar in het teken staat van de voortzetting van de werkzaamheden van de Landschapswacht. We zullen u vragen om een gift, zodat we verder kunnen met al die noodzakelijke opknappbeurten van het landschap!

Help de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap en werf een nieuw lid!

Om ons werk nog beter te doen, zijn nieuwe leden nodig. U kunt ons daarbij helpen! Eenvoudig, door in uw eigen omgeving leden voor ons te zoeken. Om het werven te vergemakkelijken kunt u potentiële leden een speciaal aanbod doen: als ze lid worden voor minimaal 30 euro per jaar, ontvangen ze het boek *Nederland weer mooi* als welkomstgeschenk. Natuurlijk worden ook uw inspanningen beloond: indien u drie of meer leden werft, ontvangt u het boek *Lekker Landschap*; een beschrijving van vele lekkere eetbare planten, bloemen, bessen, noten en paddenstoelen, met verrukkelijke recepten die de lezer ertoe uitnodigen de deur uit te gaan, op zoek naar al dat lekkers in ons landschap.

Mijn eigen gegevens zijn:

naam

adres

pc + plaats

telefoon

e-mail

De gegevens van het nieuwe lid zijn:

Het nieuwe lid betaalt de contributie met de acceptgiro die samen met het welkomstgeschenk wordt verstuurd. U kunt bovenstaande gegevens invullen, uitknippen en in een envelop sturen naar Vereniging Nederlands Cultuurlandschap, Antwoordnummer 2501, 6573 ZX Beek-Ubbergen (postzegel mag, maar hoeft niet).

Colofon: © december 2009 Vereniging Nederlands Cultuurlandschap *redactie* Jaap Dirkmaat, Valentijn te Plate *correctie* Jacquélien Gröniger *coördinatie* Valentijn te Plate *ontwerp* bhgo, Arnhem *foto's* Valentijn te Plate, tenzij anders vermeld *druk* Drukkerij De Kleijn Wijchen bv; ISSN 1871-3963 | **Openingstijden Informatiecentrum: elke woensdag en elke zondag van 10.00 - 17.00 uur, uitgezonderd feestdagen.** Rijksstraatweg 174 | 6573 dg Beek-Ubbergen | t (024) 684 22 94 | info@nederlandscultuurlandschap.nl | www.nederlandscultuurlandschap.nl